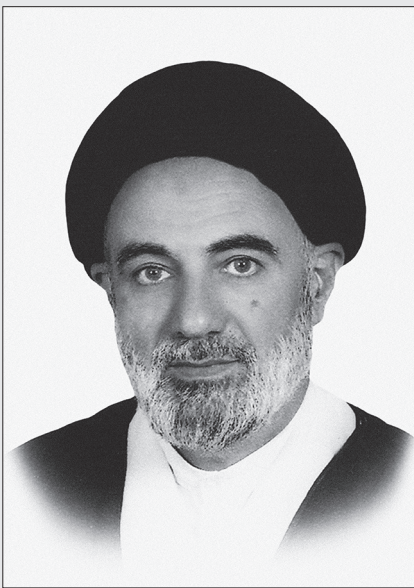

درگذشتگان

ناصرالدین انصاری

حجت الاسلام اشعری

حضرت مستطاب حجت الاسلام و المسلمین آقای حاج شیخ عبدالحسین اشعری، یکی از خطبا و شعرای حوزه علمیه قم بود. فقید سعید در سال ۱۳۲۵ ش (۱۳۷۵ ق)، در شهر قم، در بیت تقوا و فضیلت زاده شد. پدرش استاد بزرگ قرائت و تجوید قرآن آقای حاج میرزا حبیب الله اشعری بود که با تأسیس «هیأت قاعیه» اولین مؤسس جلسات قرائت دعای کمیل و ندبه و سمات و قرائت قرآن در قم بود و صدها نفر را با قرائت و تجوید قرآن آشنا ساخت و بذریعہ معنویت و نور قرآن را در خانه‌ها و محلات قم پاشید. آن مرحوم پس از تحصیلات دبیرستان، به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد مرحوم استاد شیخ رحمت الله فشارکی و شرح لمعه را نزد حضرات سیدابوالفضل موسوی تبریزی و محیی‌الدین فاضل هرنندی و سطوح عالیه را نزد حضرات آیات: جعفر سبحانی، محمدعلی گرامی (شرح منظومه) (رسائل)، اعتمادی، فاضل لنکرانی (مکاسب)، سلطانی طباطبایی (کفایه)، خزعلی (تفسیر) و مشکینی (اخلاق) فرا گرفت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای گلپایگانی و مکارم شیرازی حاضر شد و بهره‌های فراوان برد. آن مرحوم به جز تحصیل، به تألیف و تبلیغ دین در قم و شهرهای دیگر و سرودن اشعار پرداخت. او از شاعران انقلابی قم بود که سروده‌هایش در ایام انقلاب و دفاع

۱. تفسیر ریحانة القرآن (تفسیر سوره یس)
  ۲. آمال الواعظین (۳ ج)
  ۳. به سوی سعادت (درباره موسیقی از دیدگاه اسلام)
- و آثار غیرچاپی اش عبارتند از:
۱. کشکول (آماده چاپ)
  ۲. فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام
  ۳. شرح دعاهای ماه رمضان
- آن مرحوم در ۶۳ سالگی، در پی بیماری، در روز جمعه ۲۸ شوال المکرم ۱۴۳۶ ق (۲۳ مرداد ۱۳۹۴ ش) چشم از جهان فرو بست و در روز یکشنبه اول ذیقعدة الحرام ۱۴۳۶، پس از تشییع و نماز حضرت آیت الله آقای میرزا یدالله دوزدوزانی، در بهشت معصومه به خاک سپرده شد.

حسینی لیلابی

آقای حاج سیدابراهیم حسینی لیلابی - یکی از فضلاى حوزه علمیه قم بود. فقید سعید در روز سوم شعبان ۱۳۷۳ ق (۱۸ فروردین ۱۳۳۳ ش)، در روستای «لیلاب» - از توابع تبریز - در بیت سیادت و فضیلت زاده شد. پدرش حجت الاسلام و المسلمین حاج سیدقاسم حسینی (متولد ۱۳۰۴ ش) و عموهایش حجج اسلام آقایان: حاج سیدعلی اصغر و حاج سیدعلی اکبر حسینی لیلابی، همه از علمای منطقه بوده‌اند.

فقید سعید در ۱۳۸۵ ق رهسپار حوزه علمیه قم شد و سطوح را نزد حضرات آیات: شیخ علی پناه اشتهازدی، اعتمادی، سلطانی طباطبایی و دروس خارج را نزد آیات عظام: مکارم شیرازی، جعفر سبحانی و مدنی تبریزی که پسرخاله‌اش بود فرا گرفت و علاوه بر آن، به تبلیغ دین و تألیف و تدریس (خصوصی) پرداخت. وی سالیان متمادی (۲۵ سال) به «نسیم شهر»، نزدیک رباط کریم - می رفت و در آنجا مسجد موسی بن جعفر را بنا نهاد و هر هفته، روزهای چهارشنبه و پنج‌شنبه به آنجا می‌رفت و این علاوه بر ایام محرم و صفر و ماه رمضان بود و مردمی مؤمن و متدین را بار آورد.

تألیفات چاپ شده‌اش عبارتند از:

مقدس ورد زبان مردم و مداحان شهر بود و مجالس ملی و مذهبی قم با اشعارش مزین می شد و شعرهای راهپیمایی های مردم قم را تهیه و تنظیم می نمود. او در خطابه هایش به روشنگری می پرداخت و در هیأت بنی الزهراء، من از پامنبری هایش بودم و از او مطالب فراوان آموختم و صدای حزین و شیرینش در صبح جمعه ها، هنوز در گوشم طنین افکن است. او و پدر بزرگوارش حق بزرگی برگردم مردم شهرمان دارند، پدرش قرآن و دعا به ما آموخت و خود در کوران حوادث سال های ۱۳۵۹ و ۱۳۶۰ راه را برایمان ترسیم کرد و ما را با نقشه های شوم لیبرال ها و بنی صدر آشنا ساخت.

آثارش عبارتند از:

الف) کتابهای چاپی

۱. هفتاد و دو مجلس در عزای مظلوم
۲. فاطمه زهرا(س) از نگاه قرآن و عترت
۳. ترجمه منظوم دیوان امیرالمؤمنین(ع)
۴. آنها که مهدی را دیدند
۵. پیش به سوی کربلا
۶. شهید در آغوش مهدی
۷. شعر مستؤل
۸. گل‌های همیشه بهار
۹. آموزش جوانان
۱۰. پرشورترین شعرهای انقلاب
۱۱. فلسطین کلاس انقلاب
۱۲. زمزمه عارفان (ترجمه منظوم دعای کمیل)
۱۳. زمزمه عاشقان (ترجمه منظوم دعای ندبه)
۱۴. ترجمه منظوم دعای توسل، زیارت عاشورا و زیارت ناحیه مقدسه

ب) آثار غیرچاپی

۱. ترجمه منظوم سوره های: بقره، آل عمران، نساء، مائده و انعام
۲. ترجمه منظوم جزء ۳۰ قرآن
۳. ترجمه منظوم نهج البلاغه
۴. ترجمه صحیفه سجادیه (به نثر)

۵. گوشه ای از زندگی پیامبر اکرم

آن مرحوم در ۶۹ سالگی، در روز جمعه ۳۰ مرداد ۱۳۹۴ ش (۶ ذی قعدة ۱۴۳۶ ق) بر اثر بیماری درگذشت و پیکر پاکش روز شنبه ۳۱ مرداد، پس از تشییع باشکوه و نماز حجت الاسلام والمسلمین استاد محمدجواد فاضل لنکرانی بر آن در قبرستان امامزاده سیدعلی (قم) به خاک سپرده شد.

حجت الاسلام و المسلمین کاظمی

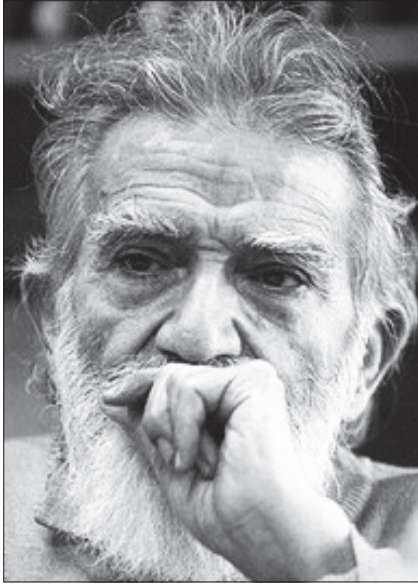
مرحوم حجت الاسلام و المسلمین آقای حاج شیخ علی کاظمی موموندی کرمانشاهی، یکی از فضلاء تهران بود. فقید سعید در سال ۱۳۲۵ ش (۱۳۶۵ق) در «هرسین» - از توابع کرمانشاه - در بیت علم و فقاقت زاده شد. پدر بزرگوارش آیت الله حاج شیخ فرج الله کاظمی (۱۳۰۴ - ۱۳۸۲ق) از مراجع تقلید کرمانشاه و لرستان و از شاگردان آیات عظام: میرزا محمدتقی شیرازی، شیخ احمد کاشف الغطاء، سیدابوالحسن اصفهانی و میرزای نائینی بوده است که هنوز نام و یادش در صفحات غرب کشور به بزرگی و عظمت برده می شود.

آن مرحوم نخست نزد والدش تحصیل دروس دینی را آغاز کرد و سپس در ۱۴ سالگی (۱۳۳۹ ش) به قم آمد و ادبیات را نزد حضرات آقایان: شیخ رحمت الله فشارکی و شیخ محمدرضا آدینه‌وند و سطوح عالیه را هم نزد حضرات آیات: صلواتی، خزعلی، فاضل لنکرانی و سلطانی طباطبایی آموخت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: گلپایگانی، اراکی و مرعشی نجفی حاضر شد و بهره های فراوان برد و همزمان به تألیف و تبلیغ دین هم اشتغال داشت. وی

پیش از پیروزی انقلاب در راستای حمایت از نهضت و آرمان های امام خمینی سعی فراوان داشت و همواره امضایش ذیل اعلامیه های فضلاء حوزه دیده می شد و چندین بار حبس و بازداشت شد. پس از پیروزی انقلاب هم به خدمت به نظام جمهوری اسلامی پرداخت و دو دوره (اول و پنجم) از سوی مردم سلسله و دلفان - الشتر - به نمایندگی مجلس شورای اسلامی و پانزده سال هم در منصب امام جمعه پاکدشت (ورامین) به خدمت به مردم اشتغال داشت و در پاکدشت، مدرسه علمیه جعفریه را هم تأسیس نمود. وی سال ها نماینده رهبری در مجتمع آموزش عالی ابوریحان و معاون عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی بود و به خدمات دینی فراوان توفیق یافت. او از سال های نخست طلبگی خویش، اهل قلم و تألیف و ترجمه بود و کتاب های فراوان (همانند ترجمه مغنی، معالم، عوامل، منطق، تقریرات درس آیت الله گلپایگانی) پدید آورد. برخی از آثار چاپ شده اش عبارتند از:

۱. راه سوم در موضوع قیام مقدس حسین بن علی (ع) - نقد کتاب شهید جاوید -
۲. کربلایی که من دیدم
۳. ترجمه «مجمع البیان»، ج ۲۲
۴. ترجمه «بلاغه الحسین»، مصطفی آل اعتماد
۵. ترجمه خطبه حضرت زهرا
۶. ترجمه ده ها کتاب از مرحوم آیت الله سیدمحمد شیرازی.

آن مرحوم در ۶۹ سالگی بر اثر بیماری در روز شنبه ۷ شهریور ۱۳۹۴ (۱۴ ذی قعدة ۱۴۳۶ ق) درگذشت و پیکرش پس از تشییع باشکوه در شهرستان نورآباد (لرستان) به قم انتقال داده شد و پس از تشییع مجدد و نماز آیت الله صلواتی بر آن، در روز سه شنبه ۱۰ شهریور ۱۳۹۴ (۱۷ ذی قعدة) در قبرستان علی بن جعفر(ع) به خاک سپرده شد.

استاد عبدالحسین حایری

کتابشناس و فهرست‌نگار معروف جهان تشیع استاد عبدالحسین حایری، یکی از پیشگامان نهضت تدوین و تنظیم فهرس‌نسخه‌های خطی کشور بود. وی در روز آخر ذی حجه الحرام ۱۳۴۵ ق (شب اول محرم الحرام ۱۳۴۶ ق برابر با بهار سال ۱۳۰۶ ش) در شهر قم در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش حجت‌الاسلام و المسلمین حاج شیخ احمد حایری همدانی و مادرش صبیبه محترمه مؤسس حوزه علمیه قم آیت‌الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حایری یزدی و جد پدری اش آخوند میرزا عبدالله همدانی - که در مسیر سیر و سلوک مقامی ارجمند داشت - بوده است. آن مرحوم نزد پدرش برخی کتاب‌های متداول را فرا گرفت و پس از آن ادبیات را نزد حضرات آقایان: شیخ قاسم نحوی قمی و میرزا محمدعلی ادیب تهرانی، سیدحسن مدرسی یزدی، شهید صدوقی و حاج شیخ محمد امامی خوانسار و سطوح (فصول و قوانین و شرح لمعه و معالم) را هم نزد دایی گرامی اش آیت‌الله حاج آقا مرتضی حایری و سطوح عالیه را هم نزد حضرات آیات: سیدمحمدرضا گلپایگانی، سیدمحمدصادق شریعتمداری و حاج آقا روح‌الله کمالوند و کفایه را هم نزد آیت‌الله حاج شیخ محمدعلی حایری کرمانی آموخت و پس از آن به درس خارج آیات عظام: آقای بروجردی، حاج سیدمحمدتقی خوانساری، سیدمحمدحجت کوهکمری و سیدصدرالدین صدر حاضر شد و با جدیت فراوان این درس‌ها را نگاشت و با آیت‌الله حاج آقا عزالدین زنجانی هم مباحثه بود و از استادانش هم موفق به اخذ درجه اجتهاد گردید. در سال ۱۳۳۰ ش رهسپار تهران شد و کار در کتابخانه مجلس شورای ملی را پذیرفت و فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی آن را - که از طرف دادگاه مهر و موم شده بود -

پذیرفت و این کار سترگ را بیش از ۶۰ سال ادامه داد. وی به حق شیخ المفسرین ایران بود و شیوه او در فهرست‌نگاری سرمشق دیگران شد و نامی آشنا در جهان کتاب و کتابخانه در عالم اسلامی گردید. ورود وی در کتابخانه سبب شد که گروه بسیاری از استادان فن (همانند آقایان: محمدتقی دانش‌پژوه، احمد منزوی و ایرج افشار و سیدمحمدتقی دیباجی) بدان جا آمدند و کار فهرست‌نگاری را با کمال جدیت و تلاش و کوشش ادامه دادند و نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس را از غربت و انزوا برون آوردند. وی در کنار کار فهرست‌نگاری به تألیف و تحقیق هم اشتغال داشت و آثاری را به سامان رساند. وی از سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۷۰ ش، رئیس کتابخانه بود و در این سمت خدمات بسیار به مراجعین ارائه داد و در کمال تواضع و فروتنی از همگان استقبال می‌نمود و تمام اطلاعات خویش را در اختیار آنان می‌نهاد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، این هوش و درایت استاد حایری بود که وضعیت کتابخانه را به اطلاع امام رسانید و با دستور معظم‌له آنجا را تحویل گرفت و مانع دستبرد و جابجایی اسناد و کتب گردید. از دیگر خدمات وی به کتابخانه، ارتباط با صاحبان نسخه‌های خطی و خرید آنها و در مواردی تشویق ایشان به اهدای کتاب‌های شان به کتابخانه بود که این، موجب افزایش چشمگیر نسخه‌های خطی از نظر کمی و کیفی گردید و نسخه‌های خطی نفیس بسیار نصیب آن شده است. استاد علی صدرایی خوبی می‌نویسد:

«نمونه بارز تلاش استاد برای جذب نسخه‌های نفیس به کتابخانه، می‌توان از «سفینه تبریز» یاد کرد که در اثر تلاشها و مذاکرات چندماهه استاد با مالک نسخه از یک سو و با هیأت رئیسه وقت مجلس از سوی دیگر، این اثر گرانقدر و بی‌نظیر برای کتابخانه مجلس خریداری گردید.»

بارها از او به عنوان استاد پیشکسوت و چهره برتر نسخه‌شناسی و فهرست‌نگاری ایران تجلیل شد (از سوی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، خانه کتاب، معاونت پژوهش حوزه علمیه قم، صدا

وسیما جمهوری اسلامی، جشنواره فارابی و روزنامه‌ها و مجلات مختلف) و از مقام علمی و عملی اش تجلیل به عمل آمد.

برخی از آثارش عبارتند از:

۱. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای ملی (۲۰ ج)
۲. شرکت در تألیف «لغتنامه دهخدا»، حرف «ز»
۳. حایری‌نامه (مقالات، مصاحبه‌ها، رجال و تاریخ معاصر، دیدگاه‌ها، به کوشش علی اکبر صفری)
۴. تحقیق: تبصرة المتعلمین (علامه حلی) با تطبیق بر فتاوی آیت‌الله بروجردی و شرح مشکلات آن
۵. تحقیق: تبصرة العوام (سید مرتضی رازی)
۶. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس سنا
۷. مقدمه و تحقیق در الاصول (آیت‌الله حایری)
۸. تقریرات درس فقه و اصول آیت‌الله بروجردی
۹. تعلیقه بر جلد ۱۰ فهرست کتابخانه مجلس
۱۰. تعلیقه بر جلد ۱۹ فهرست کتابخانه مجلس
۱۱. ریاضیدانان نامی ایران (مجموعه مقالات در مجله وحید)
- سرانجام آن مرحوم در ۸۸ سالگی، در روز شنبه ۳۱ مرداد ۱۳۹۴ ش درگذشت و پیکرش در روز

دوشنبه ۲ شهریور ۱۳۹۴ ش (۹ ذی قعدة الحرام ۱۴۳۶ق) در تهران و قم تشییع شد و پس از نماز پسرخاله محترم اش آیت الله حاج سیدعلی محقق داماد، در قبرستان شیخان (قم) به خاک سپرده شد. مقام معظم رهبری در پیام تسلیت خویش فرمود:

بسم الله الرحمن الرحيم

با تأسف خبر درگذشت استاد فرزانه و فاضل مرحوم آقای عبدالحسین حایری را دریافت کردم. بی شک آن مرحوم که پرورش یافته حوزه قم و بیت رفیع حائری و سبط مرحوم آیت الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حایری بود، از فضایل برجسته معاصر و یکی از پیشکسوتان نسخه شناسی و کتابشناسی به شمار می رفت. اینجانب به بازماندگان و دوستان آن مرحوم تسلیت می گویم و رحمت و مغفرت الهی را برای ایشان مسئلت می کنم.

سید علی خامنه ای

درباره قدردانی و سپاس از کوششهای وی کتابهای ذیل نگاشته شده است:

حدیث عشق (۱) - نکته ها و گفتگوها و مقالات استاد. به اهتمام سهل علی مددی

ارج نامه استاد عبدالحسین حایری به کوشش مالک شجاعی جشوقانی

نامه حائری. مجموعه مقالات اهدایی به استاد حائری به کوشش عبدالحسین طالی.

آیت الله فاضل قاینی

حضرت مستطاب آیت الله آقای حاج شیخ علی فاضل قاینی، یکی از فضلاء مشهور حوزه علمیه قم بود. معظم له در سال ۱۳۲۶ ش (۱۳۶۶ ق) در نجف اشرف، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش حضرت آیت الله حاج شیخ محمدفاضل قاینی (۱۳۱۰ - ۱۴۰۵ ق) - از اعیان تلامذه آیات

عظام: سیدابوالحسن اصفهانی، آقا ضیاء عراقی، شیخ محمدجواد بلاغی، میرزای نائینی، سیدابوتراب خوانساری و میرزا آقا اصطهباناتی و صاحب کتابهای فراوان مانند الدرر النجفیه در فقه (۷ ج)، الدرر الغریبه در اصول (۳ ج)، در ثمین در معرفت اصول و فروع دین، العقل الاول فی شأن الانوار الاربعة عشر و ناظم الشتات - بوده است.

فقید سعید در ۱۴ سالگی (۱۳۸۰ق) به تحصیل علوم دینی روی آورد و سطوح عالییه را نزد استادانی چون حضرات آیات شیخ صدرا بادکوبه ای، سیدتقی طباطبایی قمی، میرزاعلی غروی تبریزی، جعفر سبحانی، محمدعلی مدرسی یزدی و سیدحسن مرتضوی شاهرودی و شرح منظومه را هم نزد آیات: غلامرضا رضوانی خمینی و محمد محمدی گیلانی (در قم) فرا گرفت و در سال ۱۳۹۰ق در پی اخراج ایرانیان از عراق به قم آمد و به دروس حضرات آیات: سیدمحمد فاطمی اهری (جلد دوم کفایه) و آقای گلپایگانی، میرزاهاشم آملی، سیدعلی فانی اصفهانی، سید ابوالقاسم کوکبی، منتظری و وحید خراسانی حاضر شد و مبانی علمی اش را استوار ساخت و تقریرات دروس آنان را هم نگاشت و علاوه بر تحصیل، به تدریس و تألیف و تحقیق هم پرداخت و آثار بسیار فراهم آورد. آن مرحوم عالمی خلیق و شفیق، قانع و متواضع و مهربان و دوست داشتنی بود و از وقت خویش نهایت استفاده را می برد و پس از سالها تدریس سطوح عالییه، چند سالی بود که به تدریس خارج فقه و اصول اشتغال داشت.

آثارش عبارتند از:

الف) تألیف

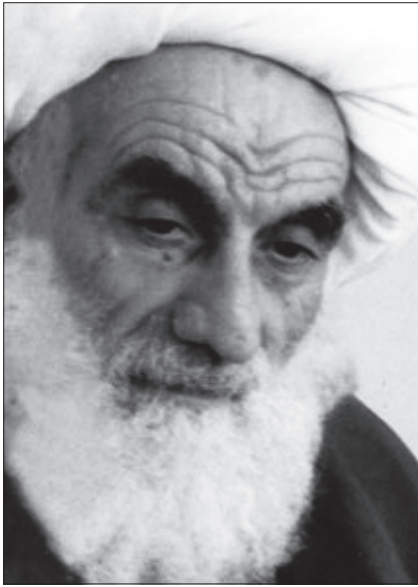
- معجم مؤلفی الشیعة (ترتیب الذریعة بر حسب نام مؤلفین)
- علم الاصول تاریخاً و تطوراً
- الشیعة تاریخياً و عقائدياً
- المسائل المستحدثة فی الحج
- سیر تحول قرآن و حدیث

- ستارگان فروزان در شناخت علمای قائنات و قهستان
- درس هایی از اقتصاد اسلامی (احتکار)
- امامت و رهبری در اسلام
- بجتهایی درباره معاد
- تقریرات دروس استاد دانش
- چشمه سعادت (در بیان عقاید، احکام و اخلاق)
- رساله در موضع گیری علما در برابر مستکبران و حمایت از مستضعفان.

ب) تحقیق

- تحقیق: اللؤلؤة الغریوة (از حاج شیخ محمدفاضل قاینی)
- تحقیق: الدرر النجفیه (بیع و خیارات. از همو)
- تحقیق: در ثمین در معرفت اصول و فروع دین (از همو)
- تحقیق: الالفیة و النفلیة (از شهید اول)
- تحقیق: صیانة الابانة و ابانة المختار (از شیخ الشریعة اصفهانی)
- تحقیق: اقطاب الدوائر (از شیخ عبدالحسین)
- تحقیق: رسائل فی الاصول و الفقه (از حاج شیخ عباس حائری تهرانی)
- تحقیق: رساله ارث (از مرحوم گنجوی با حاشیه امام خمینی)
- تحقیق: رساله حدود و قصاص و دیات (از علامه مجلسی)
- تحقیق: العقل الاول (از فاضل قاینی)

آن مرحوم در ۶۸ سالگی، در سفر زیارتی اش به نجف اشرف در جوار امیرالمؤمنین (علیه السلام) در روز چهارشنبه ۲۵ شهریور ۱۳۹۴ ش (۲ ذیحجة الحرام ۱۴۳۶ق) بر اثر سکنه بدرود حیات گفت و پیکر پاکش پس از تشییع در روز پنجشنبه و نماز حجت الاسلام و المسلمین حاج شیخ علی قاینی نجفی بر آن، در قبرستان وادی الاسلام (نجف) به خاک خفت. خدایش بیامرزاد و با امیرالمؤمنین (ع) محشورش کناد.

حرم مطهر حضرت علی بن موسی الرضا (ع) به خاک سپرده شد و در غم فقدانش پیام‌های تسلیت فراوان صادر شد. آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی در پیام تسلیت خویش فرمود:

بسم الله الرحمن الرحيم

اذا مات العالم ثلم في الاسلام ثلثة لايسدها شیی

رحلت عالم ربانی و فقیه صمدانی مرحوم حضرت آیت‌الله آقای حاج شیخ عبدالحمید شریانی (رضوان الله علیه) موجب تأسف و تأثر گردید.

آن عالم بزرگوار که دارای کمالات معنوی و فضائل اخلاقی و مقامات بلند علمی و الگوی زهد و تقوا بود، عمر پربرکت خود را در ترویج شریعت غراء و معارف نورانی اهل البیت (علیهم السلام) و تربیت شاگردان فاضل و تألیف کتاب‌های وزین فقهی گذراند. حضور ایشان در حوزه علمیه قم و مشهد مقدس دارای برکات زیادی بود. فقدان این عالم متقی و وارسته را به ساحت مقدس حضرت بقیة الله الاعظم - ارواح العالمین له الفداء - و حوزه علمیه مشهد مقدس و خاندان مکرم و بستگان معزز ایشان تسلیت گفته، علو درجات آن فقیه سعید را از خداوند متعال مسئلت دارم.

لطف الله صافی

۱۳۶۵ ش به مشهد مقدس مهاجرت کرد و به تدریس و اقامه جماعت (در ایوان مقصوره مسجد گوهرشاد) و تألیف پرداخت و رساله عملیه‌اش به چاپ رسید و گروهی از مؤمنان در تقلید بدوروی آوردند. وی در جریان مبارزات روحانیت بر علیه رژیم شاه حضوری فعال داشت و نامش در ذیل اعلامیه‌های بسیار بر علیه رژیم دیده می‌شد و سراسر عمر با برکتش را در تألیف و تدریس و ترویج شریعت مقدسه گذراند. آثارش عبارتند از:

الف) تألیفات چاپی

۱. توضیح المسائل
۲. مناسک حج
۳. حاشیه بر عروة الوثقی
۴. رساله فی تأثیر المكان و الزمان فی الاجتهاد
۵. رساله فی ولایة الفقیه فی عصر الغیبة
۶. النظر فی الجبر و القدر
۷. الامضاء فی القدر و القضاء
۸. مقدمة التفسیر الجامع
۹. جوابیه جمعی از علمای پاکستان (درباره وجوب زکات در اسکناس)

ب) آثار غیر چاپی

۱. تفسیرام کتاب
۲. شرح شرایع الاسلام
۳. العناية الی مطالب الکفایة
۴. ارشاد الطالب لمحتویات المکاسب
۵. تعلیقات علی شرح المنظومة
۶. تفسیر «العرفان لکنوز القرآن»
۷. حرکت و تحول در ماده (حرکت جوهریه)
۸. رساله در وضع و مشتق

آن مرحوم در ۸۹ سالگی، در روز چهارشنبه اول مهرماه ۱۳۹۴ ش (۹ ذی الحجه الحرام ۱۴۳۶ ق) چشم از جهان فروبست و پیکر پاکش در روز جمعه ۳ مهر پس از تشییع باشکوه و نماز آیت‌الله زاده معظم حضرت آقای حاج سیدجواد گلپایگانی به خاک سپرده شد و در دار الزهد

آیت‌الله شریانی

فقیه معظم حضرت آیت‌الله آقای حاج شیخ عبدالحمید شریانی یکی از مراجع تقلید مشهد مقدس بود. آن مرحوم در ماه رجب الخیر ۱۳۴۵ ق (بهمن ۱۳۵۰ ش) در تبریز در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش حجت‌الاسلام حاج شیخ محسن (۱۳۰۹ - ۱۳۸۴ ق) و جدش مرجع بزرگ شیعه آیت‌الله العظمی فاضل شریانی (ک ۱۳۲۲ ق) بوده است (شرح حال مفصل او را در جلد ۴ اختران فقاقت نگاشته‌ام). وی پس از فراگیری ادبیات در تبریز راهی قم شد و شرح لمعه و قوانین را از آیت‌الله شیخ موسی عباسی زنجانی و سطوح عالیه را هم از حضرات آیات: علامه طباطبایی و سید حسین قاضی (رسائل و کفایه) و حاج سیداحمد خوانساری (مکاسب و جلد دوم کفایه) و خارج فقه و اصول را از هم از آیات عظام: آقای بروجردی، حجت کوهکمری و سیداحمد خوانساری و آقای گلپایگانی و علوم معقول و تفسیر و عرفان و هیأت و ریاضیات و هندسه و خارج خمس را از هم از آیت‌الله علامه سید محمد حسین طباطبایی آموخت و جزو اخص شاگردان ایشان درآمد و مدت ۲۰ سال از محضر علمی معظم له بهره برد و در خلال تحصیل به تدریس و تألیف هم پرداخت. در سال ۱۳۴۱ ش به زادگاهش بازگشت و به اقامه جماعت (در مسجد حاج میرزا یوسف، در بازار) و تدریس و تبلیغ دین و تفسیر قرآن پرداخت و در سال ۱۳۶۱ ش به قم بازگشت و به خدمات علمی و دینی‌اش ادامه داد. سپس در سال